

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Тимочко Т. В.	шеф-редактор, голова Всеукраїнської екологічної ліги
Андрієнко Т. Л.	д. б. н.
Балюк Г. І.	д. ю. н., член-кор. НАПрНУ
Бех І. Д.	д. п. н., академік НАПрНУ
Бистрякова Ю. І.	к. е. н.
Вадзюк С. Н.	д. м. н.,
Волощук М. Д.	д. с.-г. н.
Веклич О. П.	д. е. н.
Гальченко Н. П.	к. б. н.
Гетьман А. П.	д. ю. н., академік НАПрНУ
Гетьман В. І.	к. г. н.
Голік Ю. С.	к. т. н.
Гончарук В. В.	д. х. н., академік НАНУ
Грицан Ю. І.	д. б. н.
Долінський А. А.	д. т. н., академік НАНУ
Дудка І. О.	д. б. н., член-кор. НАНУ
Ільченко В. Р.	д. п. н., академік НАПрНУ
Каплун В. В.	д. т. н.
Капська А. Й.	д. п. н.
Кричевський С. В.	д. т. н. (Росія)
Клименко М. О.	д. с.-г. н.
Кондратюк В. А.	д. м. н.
Лісовський С. А.	д. г. н.
Лукаш О. В.	д. б. н.
Малишева Н. Р.	д. ю. н., академік НАПрНУ
Мальований М. С.	д. т. н.
Марушевський Г. Б.	к. ф. н.
Медведев В. В.	д. б. н., академік НААНУ
Мельник Л. Г.	д. е. н.
Мінтер Д.	д. б. н. (Великобританія)
Мудрак О. В.	д. с.-г. н.
Разметаєв С. В.	к. ю. н.
Руденко Л. Г.	д. г. н., академік НАНУ
Рудько Г. І.	д. г.-м. н., д. г. н., д. т. н.
Ситник К. М.	д. б. н., академік НАНУ
Созінов О. О.	д. с.-г. н., академік НАНУ
Столярченко Г. С.	д. т. н.
Тараріко О. Г.	д. с.-г. н., академік НААНУ
Терлецький В. К.	к. б. н.
Фурдичко О. І.	д. е. н., академік НААНУ
Черваньов І. Г.	д. т. н.
Шевчук В. Я.	д. е. н.
Шемшученко Ю. С.	д. ю. н., академік НАНУ
Шищенко П. Г.	д. г. н., член-кор. НАПрНУ
Шматков Г. Г.	д. б. н.
Яковлев Є. О.	д. т. н.

Яка екологічна політика потрібна Україні?

Державне управління в галузі охорони довкілля є неефективним і таким, що призводить до деградації довкілля, стрімкого вичерпання природних ресурсів та загрожує здоров'ю громадян. Про неспроможність Уряду забезпечити якісний стан навколишнього середовища та перспективи реформування галузі розповідає голова Всеукраїнської екологічної ліги Тетяна Тимочко.

Тетяно Валентинівно, як можна наразі оцінити ефективність роботи Уряду у сфері охорони довкілля?

Сьогодні в Україні налічують понад 6 тис. полігонів та сміттєзвалищ, з яких станом на 2015 рік всього 104 відповідають державним будівельним нормам. Щороку у водні об'єкти скидають приблизно 8 млрд м³ стічних вод, у повітря потрапляє понад 6 млн т забруднюючих речовин.

Україна посіла лише 95 місце у рейтингу найбільш екологічно чистих країн світу згідно з дослідженнями Центру екологічної політики і права при Єльському університеті (2014 р.). Але і без досліджень шанованої наукової установи, запитавши звичайних громадян нашої країни, можна визначити стан навколишнього середовища. Мешканці міст і селищ знають екологічні проблеми набагато краще, ніж чиновники Мінприроди України. Зокрема, можна назвати десятки прикладів застарілих проблем, про які влада забула, але вони продовжують існувати і загрожувати довкіллю та здоров'ю людей. Це Домбровський кар'єр (м. Калуш, Івано-Франківська область), колишній завод «Радикал», де накопичено 250 тис. т ртутьвмісних відходів (м. Київ), підтоплення величезних територій, в тому числі й родючих ґрунтів, у Херсонській області та багато інших. Крім цього, є безліч кримінальних схем у галузі природокористування, на які влада свідомо закриває очі – незаконне видобування бурштину на Поліссі, металургійні відвали Донбасу й Запоріжжя, тотальне вирубування лісів по всій Україні, торгівля екзотичними видами тварин, добування піску та гравію у річках. Усі ці схеми мають впливових власників, які продовжують свою

Домбровський кар'єр
(м. Калуш)

Вирубування лісів
на Житомирщині

Завод «Радикал»
(Деснянський район
м. Києва)

діяльність з року в рік, незважаючи на політичні зміни в Україні.

Всеукраїнська екологічна ліга протягом багатьох років працює над розв'язанням зазначених гострих проблем практично без підтримки держави, а часто і всупереч їй, оскільки корумповані чиновники та законодавці регулярно намагаються «проштовхнути» антиекологічні законопроекти.

Зараз Міністерство екології та природних ресурсів України працює без керівника. Чим це загрожує і як громадськість може вплинути на процес призначення?

Майже рік тому назад зняли з посади останнього очільника Мінприроди. З того часу Міністерство фактично працює без керівника, а заступники, яких призначали виконуючими обов'язки Міністра, прагнуть лише одного – швидко заробити й зникнути. Всеукраїнська екологічна ліга неодноразово зверталася до Прем'єр-міністра України з вимогою призначити на посаду Міністра екології та природних ресурсів компетентного фахівця відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та з урахуванням вимог, які розробили громадські експерти. Зокрема, кандидат повинен мати досвід державної служби у природоохоронній галузі, бездоганну ділову репутацію, досвід успішної співпраці з громадськістю, відсутність бізнес-інтересів та бути цілісно орієнтованим на збереження довкілля.

Тривале функціонування Мінприроди без керівника призводить до послаблення контролю в апараті Міністерства, процвітання корупційних схем та намагання швидко реалізувати сумнівні механізми задля власного збагачення. Одним з таких прикладів є надання нікому не відомим фірмам дозволів на видобування бурштину на площі майже 100 тис. га, скандал навколо тендера щодо «кіотських» коштів, видача ліцензій на поводження з небезпечними відходами фірмам, які не мають відповідного обладнання для екологічно безпечної утилізації. І, як наслідок, тисячі гектарів Поліських лісів знищено й перетворено на мертву пустелю, а яри, прибережні смуги, лісополоси закидані відпрацьованими ртутними лампами замість їхньої утилізації.

Некомпетентні заступники й виконуючі обов'язки Міністра екології не здатні захистити природоохоронну галузь і безпорадно спостерігають за діями щодо передачі Держводагентства України в підпорядкування Мінагрополітики нібито з метою «кращого» використання коштів іноземного гран-

Миколаївський глиноземний завод – один з найбільших забруднювачів в Україні

Виступ Т. Тимошенко на засіданні Комітетських слухань щодо пріоритетів уряду у природоохоронній сфері (23 лютого 2016 р.)

ту, який заплановано виділити на зрошення сільськогосподарських територій.

Громадські природоохоронні організації вже давно виконують різні функції Міністерства, зокрема: підготовка стратегічних документів у галузі охорони довкілля, внесення змін і доповнень до законодавства відповідно до європейських директив, співпраця з місцевими владами щодо реалізації регіональної екологічної політики, інспектування екологічно небезпечних об'єктів.

Ми любіювали й далі продовжуємо любувати законопроекти, спрямовані на поліпшення стану довкілля, зокрема: «Про державне регулювання у сфері мийних засобів» (заборона фосфатних мийних засобів), «Про обмеження виробництва, використання, ввезення та розповсюдження в Україні полімерних пакувальних пакетів довготривалого розкладу», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері поводження з відходами щодо запобігання негативній дії відходів кінцевого споживання продукції на навколишнє природне середовище». Всі вони відповідають вимогам європейських директив, які Україна повинна імплементувати в національне законодавство.

І навіть Проект реформування природоохоронної галузі був розроблений громадськими організаціями. Ви були одним з ініціаторів цього документа. Які кроки мають бути пріоритетними?

Насамперед необхідно істотно змінити завдання, повноваження та структуру Міністерства. Ми пропонуємо і нову назву, яка визначить основну мету цього органу виконавчої влади – Міністерство екологічної політики та збалансованого розвитку. Вкрай необхідно розділити сфери екологічної політики, державного контролю та господарської діяльності, оскільки при цьому зменшується вірогідність виникнення корупційної складової. Питання екологічної політики та формування стратегії збалансованого розвитку мають бути виключно в компетенції Міністерства як центрального органу виконавчої влади. Всі контрольні функції за використанням природних ресурсів потрібно об'єднати та передати Державній природоохоронній інспекції. І нарешті, функція господарювання має бути передана окремим державним структурам: НАК «Ліси України», НАК «Води України», НАК «Земельні ресурси України», НАК «Корисні копалини України», які будуть створені на базі нинішніх державних агентств. Тоді ці структури нарівні з іншими суб'єктами господарювання будуть сплачувати податки та підпадати під контроль природоохоронної інспекції.

Важливою складовою реформування природоохоронної галузі є впровадження економічних механізмів природокористування. Всі європейські директиви базуються на принципах «природокористувач платить» (consumer pays principle), «забруднювач платить» (polluter pays principle), згідно з якими той, хто використовує природні ресурси та забруднює довкілля, має відшкодувати збитки. Наприклад, фірми, які планують отримати ліцензії на видобування корисних копалин, мають відраховувати кошти на рекультивацію порушених земель та відновлення природних екосистем. А з кожного кіловата атомної енергії необхідно відраховувати кошти на виведення в майбутньому з експлуатації атомних станцій та їх подальше утримання.

Необхідно запровадити економічні преференції для підприємців, які ощадливо використовують природні ресурси та застосовують енергоефективні технології. В європейських країнах давно запроваджено принцип заохочення екологічно дружнього бізнесу через надання «податкових канікул» чи «дешевих» кредитів.

Останнім часом Уряд взяв курс на децентралізацію. Як це може вплинути на реалізацію екологічної політики на регіональному рівні?

Децентралізація влади ставить собі за мету спрощення управлінського процесу і дає можливість швидше розв'язувати регіональні проблеми, не чекаючи, поки інформація досягне верхівки урядової піраміди, а потім вказівка повернеться донизу. Проте в природоохоронній сфері децентралізація може обернутися послабленням уваги до екологічних проблем та звуженням функцій державного контролю. У 2012 році Мінприроди було позбавлено своїх територіальних відділень, які перейшли у сферу повноважень обласних державних адміністрацій. Підпорядкованість природоохоронних структур регіональним владам сприяє (або не може перешкодити) реалізації екологічно небезпечних проєктів, призводить до безконтрольного добування піску й гравію в річках України, вирубування зелених насаджень у містах і селах.

Наприклад, у Дніпропетровській області обласна влада дала дозвіл на будівництво звіроферми на території планованого національного природного парку «Орільський», а в столиці України Державна екологічна інспекція дозволила безконтрольно працювати фірмі, яка промивала тару з-під пестицидів та зливала токсичні речовини в р. Коник, що зумовило замор риби та загальне отруєння во-

дойми. Депутати сільської ради нехтують Указом Президента щодо створення НПП «Гуцульщина», а власники Миколаївського глиноземного заводу, Коростенського заводу МДФ, Бурштинської ТЕС безкарно забруднюють довкілля за пасивної згоди місцевої влади.

Те саме стосується кадрової політики, починаючи від призначення директора департаменту до підбору фахівців. Зокрема, призначення директора національного парку чомусь має узгоджуватися з місцевою владою. Може, для того, щоб призначати осіб, які будуть спокійно спостерігати (або брати участь) у злочинному знищенні природоохоронних територій? А тих, хто стоїть на захисті довкілля, можна у такий спосіб прибрати з посад.

Мало хто знає про останній «подвиг» Мінприроди! У лютому 2016 року Міністерство розіслало листи головам районних (навіть не обласних) державних адміністрацій з пропозицією погодити звільнення директорів національних природних парків на території району. Таке не могло приснитися навіть у самому страшному сні: порушники природоохоронного законодавства на прохання Міністерства звільняють справжніх патріотів і захисників Природи.

Екологічна політика на місцевому рівні може стати заручницею популістських гасел про «створення нових робочих місць» і «наповнення місцевого бюджету». Сумнівні інвестиційні проєкти, дійсно, допоможуть працевлаштувати два десятки людей в невеличкому містечку. Але наслідки діяльності такого підприємства будуть відчувати тисячі людей протягом довгих десятиріч, а відновлення порушених природних екосистем потребуватиме значних витрат з бюджету (як це сталося з вирубуванням карпатських лісів і щорічними нищівними повенями в регіоні та постійними витратами із загального бюджету на відшкодування збитків).

Чи є приклади успішної співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування в реалізації екологічної політики?

Ще в 2014 році Всеукраїнська екологічна ліга розпочала реалізацію ініціативи «Громадське лобіювання інтеграції екологічної складової у стратегії й програми регіонального розвитку». Експерти БЕЛ проаналізували Стратегії розвитку до 2020 року різних областей України та з'ясували, що більшість з них не має чітко визначеної екологіч-

Зневоднена та забруднена річка Рось поблизу м. Богуслава (2015 р.)

Скиди отруйних речовин у річку Коник (м. Київ)

Сміттєзвалище (с. Золотарівка, Хустський район, Закарпатська обл.)

Люмінесцентні лампи, незаконно скинуті на сміттєзвалище у Києві (2016 р.)

ної складової. За 2 роки нам вдалося підготувати для цих областей повноцінні розділи – Стратегічну ціль «Екологічна безпека та збереження довкілля». У деяких областях, зокрема Черкаській, вже вдалося включити Ціль «Екологічна безпека та збереження довкілля» до Стратегії. У Вінницькій області регіональна стратегія навіть має назву «Стратегія збалансованого розвитку». Активісти ВЕЛ у 12 областях України підготували та внесли на розгляд обласних адміністрацій та рад пропозиції щодо посилення екологічної складової у стратегіях і програмах регіонального розвитку. Наразі ми проводимо в областях екологічні тижні, під час яких організовуємо круглі столи, присвячені регіональним екологічним проблемам кожної області, семінари для бібліотекарів, тренінги для освітян, зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування, екологічно дружнього бізнесу, науковцями, громадськістю.

Всеукраїнська екологічна ліга не чекає, поки політики нарешті сторгуються між собою та узгодять новий склад Уряду, призначать нових міністрів. Наша організація об'єднала найкращих фахівців з питань екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища. Ми знаємо, що треба робити сьогодні й у перспективі для поліпшення стану довкілля.

Зараз формується новий Уряд. Якими мають бути пріоритети для нового Міністра?

Основними напрямками роботи нового Уряду Всеукраїнська екологічна ліга вважає такі:

1. Привести природоохоронне законодавство України у відповідність до Директив ЄС. Визначити пріоритетними на 2016 рік:

– Директиви Європейського союзу про якість атмосферного повітря (Директива № 2008/50/ЄС, Директива № 2004/107/ЄС);

– Директиви Європейського союзу про відходи (Директива № 2008/98/ЄС, Директива № 2006/21/ЄС, Директива № 1999/31/ЄС);

– Директиви Європейського союзу стосовно охорони та управління водними ресурсами (Директива № 2008/56/ЄС, Директива № 2007/60/ЄС, Директива № 2000/60/ЄС);

– Директиви Європейського союзу про охорону біологічного різноманіття (Директива № 2009/147/ЄС, Директива № 92/43/ЄС).

– Директива № 2011/92/ЄС про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище (кодифікація);

– Директива № 2003/4/ЄС про доступ громадськості до екологічної інформації;

– Директива № 2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості у підготовці окремих планів та програм, що стосуються навколишнього середовища;

– Директива № 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище;

– Директива № 2010/75/ЄС про промислові викиди.

2. Розпочати реформування природоохоронної галузі, зокрема:

• створити нове Міністерство екологічної політики та збалансованого розвитку України;

• сформувати нові державні агентства для виконання актуальних природоохоронних функцій;

• створити Державну природоохоронну інспекцію України для забезпечення загального державного контролю за використанням усіх природних ресурсів та екологічного інспектування господарської діяльності;

• розділити функції господарювання та охорони довкілля. Створити нові господарюючі суб'єкти з використання природних ресурсів на базі наявних державних агентств;

• розробити та впровадити Стратегію співпраці Мінприроди України з громадськістю на період до 2030 року, яка, зокрема, міститиме процедури участі громадськості у прийнятті рішень, що мають значний вплив на довкілля, та процедури консультацій з громадськістю під час проведення екологічної оцінки.

3. Сформувати національну кліматичну політику та створити Державне агентство з адаптації до змін клімату, до компетенції якого буде входити розроблення заходів щодо адаптації до змін клімату, створення національної схеми розподілу квот і торгівлі викидами парникових газів.

4. Інтегрувати до регіональних стратегічних та програмних документів вимоги Директив Європейського Союзу та Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року.

5. Розширити мережу об'єктів природно-заповідного фонду на 2%. Створити національні природні парки «Холодний Яр» (Черкаська область), «Самарський бір» (Дніпропетровська область) та Чорнобильський природний заповідник.

6. Розробити та запровадити відкритий порядок видачі документів дозвільного характеру у сфері охорони довкілля, поводження з небезпечними відходами

7. Запровадити засади збалансованого розвитку відповідно до Директив ЄС та Цілей збалансованого розвитку, затверджених на Саміті ООН (вересень, 2015 р.). Розробити та затвердити Законом України Доктрину переходу України до збалансованого розвитку до 2030 року.

Ці пропозиції Всеукраїнська екологічна ліга направила Прем'єр-міністру України та народним депутатам України всіх фракцій для ознайомлення та врахування у своїй роботі.

Наша організація вже 19 років стоїть на захисті довкілля України, і ми прагнемо, щоб держава почала виконувати свої конституційні зобов'язання та комплексно підходила до вирішення проблемних екологічних питань.

*Інтерв'ю записала
Дарина Розумовська*